

Η ανάγκη για μύθους 25η Μαρτίου και Κρυφό Σχολειό

Αλέξης Ηρακλειδης
Τα Νέα, 22/03/2007

Τους τελευταίους δύο μήνες έχει γίνει πολλή συζήτηση (γραπτή, τηλεοπτική) για το βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ΄ Δημοτικού. Ένα από τα πολλά που ενόχλησαν είναι η μη αναφορά στο «κρυφό σχολειό» και στην «ανακήρυξη» της Ελληνικής Επανάστασης από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό στην Αγία Λαύρα την 25η Μαρτίου 1821.

Το βιβλίο Ιστορίας σωστά δεν κάνει λόγο γι' αυτά τα δύο επεισόδια γιατί απλούστατα αποτελούν μυθεύματα. Κρυφά σχολειά δεν υπήρχαν γιατί δεν υπήρχε καμία ανάγκη να υπάρξουν, αφού η εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα ήταν ευρέως διαδεδομένη (υπό την σκέπη του Πατριαρχείου) και δεν διωκόταν ουδαμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Απόδειξη ότι υπήρχαν εκατοντάδες σχολεία στα Βαλκάνια και στη Μικρά Ασία, επιπλέον της περίφημης Πατριαρχικής Ακαδημίας στο Φανάρι. Μάλιστα, κατά τον 18ο αιώνα, η ανανέωση της παιδείας ήταν τόσο αισθητή, ώστε οι Έλληνες (για την ακρίβεια οι Ρωμιοί, τα μέλη του Γένους) να υπερτερούν των πάντων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από άποψης μόρφωσης. Οι Ρωμιοί, με τη μόρφωση που είχαν αποκτήσει εντός της αυτοκρατορίας, στη συνέχεια καταλάμβαναν ανώτατα αξιώματα, όπως δραγουμάνοι της Υψηλής Πύλης (στην ουσία υφυπουργοί Εξωτερικών), δραγουμάνοι του Στόλου (δεύτεροι μετά τον Αρχηγό του Στόλου), οσποδάροι (ηγεμόνες-πρίγκιπες) στη Βλαχία και Μολδοβλαχία κ.λπ. Η θέση τους ήταν τόσο εξέχουσα ώστε σήμερα, γνωστοί εθνικιστές νεοορθόδοξοι, όπως ο Χρ. Γιανναράς, να θεωρούν «λάθος» την ελληνική ανεξαρτησία, γιατί θα μπορούσε «το Γένος» να πάρει στα χέρια του όλη την αυτοκρατορία μια και «η διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχε αρχίσει να διαβρώνεται με την ανάδειξη Ελλήνων σε νευραλγικές διοικητικές θέσεις».

Το μύθευμα περί κρυφού σχολειού εμφανίστηκε πολύ μετά το 1821, στη δεκαετία του 1870, ύστερα από δημοσίευση του «φεγγαράκι μου λαμπρό», ενός παιδικού νανουρίσματος, σε ξένη έκδοση με δημοτικά τραγούδια (βλέπε Άλκη Αγγέλου, Το Κρυφό Σχολειό, 1997 και Αλέξη Πολίτη, Το μυθολογικό κενό, 2000, σελ. 25-39), και στη συνέχεια, με τον Νικόλαο Γύζη, να αποκρυσταλλώνει το μύθευμα αυτό στον περίφημο πίνακά του, «Σχολείον Κρυπτόν».

Το προφανές ερώτημα είναι γιατί «να πιάσει» ένα πρόδηλο ψέμα, όπως το κρυφό σχολειό; Έπιασε γιατί ήταν πολύ χρήσιμο για την εδραίωση της θέσης περί «Τουρκοκρατίας», περί «400 χρόνων τουρκικού ζυγού». Με άλλα λόγια ένας μικρός μύθος (το «φεγγαράκι μου λαμπρό»), ήρθε να ενισχύσει ένα μεγάλο Μύθο, «τα 400 χρόνια σκλαβιάς και φυλακής». Και εδώ δεν είναι παίξε γέλασε. Έχουμε να κάνουμε με την αιτία ύπαρξης (την *raison d'autre*) της Ελληνικής Επανάστασης και της ελληνικής ανεξαρτησίας που αλλιώς, ίσως θα κινδύνευε.

Όσο για τον άλλο μύθο, περί Παλαιών Πατρών Γερμανού, η Ελληνική Επανάσταση

δεν ξεκίνησε από την Πελοπόννησο, ούτε την ξεκίνησαν κληρικοί, ούτε έγινε υπό τις ευλογίες ανώτατων κληρικών, όπως ο Γερμανός. Ξεκίνησε στη Μολδοβλαχία, από τη Φιλική Εταιρεία υπό τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Τότε γιατί αυτός ο μύθος που υποστηρίζει μετά θέρμης και ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος; Γιατί είναι απαραίτητο να δοθεί η εντύπωση ότι η Ελληνική Επανάσταση έγινε με τις ευλογίες του κλήρου. Όμως, πλην ορισμένων εξαιρέσεων, κυρίως κατώτερους κληρικούς (π.χ. Παπαφλέσσας), το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως (Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄) είχε ταχθεί κατά της εξέγερσης πολλά χρόνια πριν, υποστηρίζοντας ότι ο Σουλτάνος ήταν ο «θεόσταλτος προστάτης της Ορθοδοξίας». Όταν δε ξεκίνησε η Ελληνική Επανάσταση, ο Γρηγόριος την καταδίκασε και αφόρισε τον Υψηλάντη.

Άραγε ως Έλληνες, σήμερα στον 21ο αιώνα, χρειαζόμαστε μύθους σαν το κρυφό σχολειό ή τον Παλαιών Πατρών Γερμανό; Νομίζω πως όχι, και όχι μόνο επειδή είναι καταφανώς ανακριβείς. Η δικαιολογητική βάση της δημιουργίας ελληνικού κράτους δεν είναι ο «τουρκικός ζυγός», ούτε το Έθνος-Γένος, ως έργο όλων των Ελλήνων υπό «τουρκικό ζυγό». Η δικαιολογητική βάση της «25ης Μαρτίου» είναι άλλη και είναι απολύτως στερεή: είναι η έλευση της Νεωτερικότητας, με το διπλό της νόημα: λαϊκή κυριαρχία-ανθρώπινα δικαιώματα και εθνικισμός-εθνική αυτοδιάθεση. Αυτά δεν μπορούσε να τα παράσχει η Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1800-1830, και ας θεωρούσε τους Ρωμιούς και το Πατριαρχείο συνεταιίρους της στη διοίκηση της αχανούς χώρας.

Αν επιμένουμε σε τέτοιους μύθους και έχουμε την ανάγκη τους, τότε ας μου επιτραπεί να καταλήξω κάπως δραματικά, παραφράζοντας την περίφημη αντιπολεμική φράση του Μπέρτολτ Μπρεχτ («αλίμονο στη χώρα που έχει ανάγκη από ήρωες»): αλίμονο στη χώρα που έχει ανάγκη από τόσους μύθους.

* Ο Αλέξης Ηρακλείδης είναι καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.